PEDAGOGICKÁ KOMUNIKÁCIA

Mgr. Veronika Michvocíková, PhD., univ. doc.

Nekopírovať

Definovanie komunikácie

- Základná charakteristika
- aktéri komunikovania
- Realizácia komunikovania

Nekopírovať

Funkcie komunikácie

- *informatívna funkcia* (odovzdávanie faktov v rámci ľudskej interakcie),

- *inštruktážna funkcia* (na rozdiel od informatívnej funkcie obsahuje aj vysvetľovanie významu, zdôvodnenie, postupy),

- *presvedčovacia funkcia* (komunikovanie znamená zámerné pôsobenie na druhého človeka alebo skupinu ľudí zamerané na zmenu v postojoch či názoroch),

- *posilňujúca a motivujúca funkcia* (komunikovanie posilňuje sebavedomie človeka),

- *zábavná funkcia* (komunikácia sa spája aj s pobavením druhého človeka alebo skupiny ľudí, s rozosmiatím a vyplnením voľného času, ktorý sa spája s pocitom pohody a spokojnosti),

- *výchovná a vzdelávacia funkcia* (komunikovanie je uplatňované najmä prostredníctvom inštitúcií),

Nekopírovať

Funkcie komunikácie

- *socializačná a spoločensky integrujúca funkcia* (komunikovanie sa podieľa na vytváraní medziľudských vzťahov, na nadväzovaní kontaktov medzi ľuďmi, a zároveň je spôsob komunikovania ovplyvňovaný príslušnosťou k spoločenskej vrstve, vzdelaním, vekom),

- *funkcia osobnej identity* (spôsob komunikovania umožňuje sebapoznanie človeka, rozvíjanie vlastných postojov a názorov),

- *poznávacia funkcia* (je prepojená s informatívnou funkciou komunikácie, no súvisí s poznávaním postojov a názorov príjemcu komunikovanej informácie),

- *zdôverovacia funkcia* (komunikovanie umožňuje uvoľnenie vnútorného napätia na základe oznamovania dôverných informácií),

- *úniková funkcia* (komunikácia môže mať aj nezáväzný charakter a môže byť prepojená aj so všeobecnými témami umožňujúcimi odreagovanie sa od realizácie bežných každodenných interakcií).

Nekopírovať

Osobnostné dispozície človeka podporujúce komunikovanie

- Otvorenosť, priamosť
- Jazyková vybavenosť
- Asertivita

Nekopírovať

Osobnostné dispozície človeka, ktoré nepodporujú rozvoj komunikovania

- Uzavretosť, pasivita
- Neistota,
- Agresivita,
- Zlá pamäť, nie príliš dobrá slovná zásoba
- Únava, stres,
- Choroba, hendikep

Nekopírovať

ZLOŽKY KOMUNIKÁCIE

Nekopírovať

1) **Komunikátor** – ten kto komunikuje, zdroj šírenia informácií

2) **Komuniké** – obsah informácie

3) **Komunikačný kanál** – spôsob prenosu informácie

4) **Komunikant** – príjemca informácie

Nekopírovať

DRUHY KOMUNIKÁCIE

Nekopírovať

Členenie komunikácie

- **Všeobecné hľadisko** (pri členení komunikácie zo všeobecného hľadiska vychádzame zo všeobecných charakteristík komunikačného procesu. Kritériom rozlíšenia jednotlivých druhov komunikácie z uvedeného hľadiska je všeobecný kontext priebehu procesu komunikácie, v rámci ktorého zohľadňujeme a rozlišujeme najčastejšie prostredie, v ktorom prebieha komunikácia, účastníkov komunikačného procesu, obsah komunikácie.)

- *Sociálna komunikácia*
- *Pedagogická komunikácia*
- *Rétorika*

- **Použité komunikačné prostriedky** (druhé zvolené kritérium členenia komunikácie predstavuje využívanie komunikačných prostriedkov. Rozlišovanie prostriedkov, prostredníctvom ktorých je realizovaná komunikácia, podrobnejšie vymedzuje komunikovanie založené na vyjadrovaní konkrétnej informácie.)

- *verbálna komunikácia*
- *neverbálna komunikácia*

Nekopírovať

Sociálna komunikácia

- je vymedzená ako prvotná súčasť komunikácie.
- komunikácia dvoch, alebo aj viacerých osôb realizovaná v konkrétnom spoločenskom prostredí, viaže sa na konkrétnu tému, problematiku.
- Jej cieľom je odovzdanie alebo prijatie konkrétnej informácie, jej analýza, ako aj ovplyvňovanie jedného človeka druhým.
- Za základ komunikácie je považovaný práve sociálny kontakt medzi jedincami.

Nekopírovať

rétorika

- uplatňovanie komunikácie pri najčastejšie slávnostných príležitostiach s cieľom získať čo možno najväčšie množstvo poslucháčov na svoju stranu.

- Rétorika je špecifický spôsob komunikovania dotýkajúci sa najmä určitých konkrétnych situácií vyznačujúcich sa špecifickým charakterom. Špecifickým znakom situácií, v ktorých je využívaný rétorický prejav, je hlavne zaujatie vybranej skupiny poslucháčov na základe rečníckeho prejavu komunikátora.
- Ak definujeme rétoriku ako jeden z druhov komunikácie, tak v porovnaní s ostatnými vyššie uvedenými druhmi komunikácie sa vyznačuje minimálnou mierou interakcie medzi jednotlivými aktérmi komunikačného procesu. Zároveň tak ako sme uviedli vyššie, rovnako aj možnosť bezprostrednej spätnej väzby je pri uvedenom druhu komunikovania minimalizovaná.

Nekomerčné

Pedagogická komunikácia

- môže byť považovaná za určitú časť alebo druh sociálnej komunikácie.
- Hovoríme o komunikácii realizovanej medzi účastníkmi výchovno-vzdelávacieho procesu.
- Na základe uvedeného považujeme pedagogickú komunikáciu za súčasť sociálnej komunikácie

Nekopírovať

Účastník pedagogickej komunikácie	Rola v procese pedagogickej komunikácie
Učiteľ	Riadenie komunikačného procesu spojené s odovzdávaním poznatkov komunikantom
Žiak (študent)	Prijímanie komuniké spojené s osvojovaním si poznatkov

Nekopírovať

Ciele pedagogickej komunikácie

- Vytváranie spojitosti a nadväznosti medzi účastníkmi výchovno-vzdelávacieho procesu
- Vytváranie tvorivej atmosféry v prostredí učební
- Podnecovanie aktivity vo vyjadrovaní a počúvaní
- Dynamizácia a komplexnosť prijímaných informácií
- Rozvoj ústretovosti a spolupráce medzi účastníkmi pedagogickej komunikácie
- Skvalitňovanie jazykového prejavu a rozvoj slovnej

Nekopírovať

Spätná väzba v edukačnom procese

Nekopírovať

- Vyčleniť si čas na spätnú väzbu (nie je potrebné obšírnym spôsobom okomentovať odpovede žiakov). Je potrebné zamerať sa na kladenie menšieho počtu otázok a väčší priestor venovať práci s odpoveďami žiakov.
- Pri poskytovaní spätnej väzby nie je potrebné ponáhľať sa. V tejto súvislosti je možné zopakovanie odpovede žiaka s pridaním svojej odpovede.
- Spätná väzba by mala prinášať do komunikácie nové informácie. Aj správne odpovede je možné doplniť, pri nesprávnych je potrebná správna interpretácia.
- Trpezlivosť pri úprave nesprávnych odpovedí, a to najmä pri viacerých nesprávnych odpovediach nielen jedného žiaka, ale aj viacerých v triede.
- Prvoradý je obsah komunikovanej informácie, spisovnosť a formálnosť je učiteľom opravovaná až pri prípadnom opakovaní prezentovanej informácie.
- Spätná väzba by sa mala dotýkať bezprostrednej komunikačnej situácie.
- Pri udeľovaní pochvaly je potrebné presne vyzdvihnúť, za čo je žiak pochválený.
- Kritika by nemala absentovať, nakoľko spravidla žiaci vnímajú priaznivejšie pochvalu od učiteľa, ktorý vie do svojej spätnej väzby zakomponovať aj kritiku.

Limity pedagogickej komunikácie

- *Priestorové obmedzenie*
- *Limitácia časom*
- *Stanovený obsah a program komunikácie*
- *Stanovené pravidlá správania sa vyplývajúce z konkrétnych sociálnych rolí*
- *Vplyv rozmiestenia žiakov*
- *Ovplyvnenie vyučovacou metódou*
- *Vplyv organizačnej formy vyučovania*

Nekopírovať

Členenie komunikácie z hľadiska využívaných prostriedkov

Nekopírovať

Verbálna komunikácia

- Komunikácia slovom
- Vyjadrovanie sa prostredníctvom slov v ústnej alebo v písomnej podobe

Nekopírovať

Členenie verbálnej komunikácie

- Zvuková podoba - zakladá sa na komunikovaní ľudských jedincov prostredníctvom osobného kontaktu využívajúceho hovorené slovo účastníkmi komunikačného procesu.

- Grafická podoba - zakladá sa na využívaní písma prostredníctvom písomných znakov a symbolov. Výhodou uvedeného typu komunikovania je lepšie premyslenie vyjadrenia komunikovaných informácií. Na druhej strane je však písomné vyjadrovanie sa zložitejšie na štylistiku a náročnejšie na čas.

Nekopírovať

Podoba verbálneho spôsobu komunikovania	Charakteristika	Vyplývajúce pozitívum
Zvuková podoba	hovorené slovo	kontakt účastníkov a možnosť kladenia otázok v prípade neporozumenia
Grafická podoba	využívanie písma, znakov, symbolov	čas na premyslenie odpovede

Nekopírovať.

Negatíva verbálnej komunikácie	Odporúčania pre eliminovanie negatív verbálnej komunikácie
Náročnosť kontroly komunikovaných postojov a názorov	Stanovenie jasných pravidiel priebehu komunikačného procesu pred začatím komunikovania a ich dodržiavanie
Náročnejšie presadenie oponujúceho postoja a názoru	Ovládanie argumentov podporujúcich stanovisko komunikujúceho a ich komunikovanie
Očakávaná rýchla odpoveď	Žiadosť o čas na premyslenie si odpovede
Nezmazateľnosť vysloveného výrazu v sociálnej interakcii	Dôslednejšie uváženie využitia výrazového prostriedku, absencia neuváženej reakcie na komunikovanú informáciu

Nekopírovať

Negatíva verbálnej pedagogickej komunikácie z pohľadu učiteľa	Odporúčania pre eliminovanie negatív verbálnej pedagogickej komunikácie
Náročnosť kontroly komunikovaných postojov a názorov	Stanovenie jasných pravidiel komunikovania so žiakmi a ich dodržiavanie
Očakávaná odpoveď	Istota v poznaní komunikovanej informácie
Nezmazateľnosť vysloveného výrazu v sociálnej interakcii	Dôslednejšie uváženie využitia výrazového prostriedku, absencia neuváženej a emotívnej reakcie na komunikovanú informáciu

Nekopírovať

NEVERBÁLNA KOMUNIKÁCIA

Nekopírovať

Neverbálna komunikácia

- Mimoslovný spôsob vyjadrovania sa
- Komunikovanie telom
- Prevažujúci neuvedomelý spôsob vyjadrovania sa, podvedomé prežívanie komunikačnej situácie
- Neexistuje nevyhnutné prepojenie s verbálnym komunikovaním

Nekopírovať

Neverbálna komunikácia – základné charakteristiky

- najstarší spôsob komunikovania (využívanie neverbálnych signálov pri komunikovaní sprevádza človeka už od počiatkov existencie ľudstva, keďže hlavne gestikulácia, ako aj znázorňovanie spokojnosti, nespokojnosti, súhlas, nesúhlas a iné výrazy vyjadrované mimoslovne možno považovať za univerzálne významy komunikácie využívané už v najstarších kultúrach),
- predchádza verbálnemu komunikovaniu (komunikovanie nevyužívajúce slovné vyjadrenie sa je pre človeka typické už bezprostredne po jeho narodení. Zároveň sa vytvára predpoklad pre osvojenie si slovnej zásoby),
- prirodzenosť a autentickosť neverbálneho komunikovania (neverbálnu komunikáciu spravidla charakterizujeme ako podvedomú, z čoho vyplýva najmä uvedená prirodzenosť a autentickosť pri komunikovaní uvedeným spôsobom. Neverbálne prostriedky komunikácie prirodzene odzrkadľujú subjektívne ponímanie situácie, v ktorej prebieha komunikačný proces),
- spontánnosť a prevažujúca jednoznačnosť (spontánnosť neverbálneho komunikovania pramení z vyššie uvedeného subjektívneho a autentického reflektovania na situáciu, v ktorej sa komunikujúci nachádza),
- prevažujúca úprimnosť a pravdivosť, a to najmä v prípade nesúladu s verbálnym komunikovaním, ako aj pri nerozhodnosti a nejednoznačnosti slovného vyjadrovania (ak chápeme mimoslovné vyjadrovanie sa ako odzrkadľovanie skutočného subjektívneho ponímania konkrétnej situácie, tak neverbálnym komunikovaním spravidla človek podvedome, automaticky, a teda aj úprimne vyjadruje svoje vlastné prežívanie situácie, v rámci ktorej prebieha komunikačný proces).

Nekopírovať

Druhy neverbálnej komunikácie

Nekopírovať

MIMIKA

- Mimika znamená výrazy tváre, ktoré znázorňujú rôzne emocionálne .
- tvárové svaly sa sťahujú podľa toho, čo človek prežíva, preto mimika patrí medzi prvotné a najzreteľnejšie druhy neverbálnej komunikácie. Preto prvotné mimické vyjadrenie v súvislosti s komunikovanou informáciou odzrkadľuje reálne vnímanie danej informácie komunikantom.
- Mimika je dôležitá aj u komunikátora, ktorý počas komunikovania konkrétnej informácie taktiež môže mimicky reagovať na komuniké, ako aj na celkovú komunikačnú situáciu.

- **<u>Učiteľ by si mal všímať v oblasti tváre nasledujúce zóny:</u>**

1. zóna – oblasť čela a obočia (v oblasti čela a obočia je možné u žiakov identifikovať prekvapenie, smútok, napätie, hnev, neúspech)
2. zóna – oblasť viečok a očí (z oblasti viečok a očí môžeme u žiakov vidieť smútok alebo strach)
3. zóna – oblasť dolnej časti tváre zahŕňajúca líca, nos a ústa (v dolnej časti tváre sa spravidla odrážajú pozitívne emocionálne stavy, do ktorých patrí šťastie, radosť, láska...)

Nekopírovať

POHĽADY - VIZIKA

- Označované aj „reč očí“ alebo zrakový kontakt uvádzaný v odbornej terminológii ako vizika.
- Pri interakcii človeka s človekom je pohľad z očí do očí veľmi dôležitý
- Vyhýbavý pohľad spravidla signalizuje nezáujem o komunikovanie
- Udržiavanie očného kontaktu signalizuje záujem o komunikovaný obsah, udržiavanie pozornosti a rovnako aj prevažujúcu úprimnosť v komunikácii.
- Pohľad v pedagogickej komunikácii označovaný ako „reč očí“ vypovedá spravidla o záujme a o koncentrácii žiaka na komunikovanú informáciu.
- Učiteľ by sa mal počas vyučovania sústrediť očným pohľadom na žiakov - majákovitý pohľad, ktorého základom je, že sa učiteľ natáča s telom raz doprava, raz doľava a zasa naspäť a pritom sa očami kontaktuje s čo najväčším počtom poslucháčov- najlepšie s každým z nich

Nekopírovať

PROXEMIKA

- Proxemika zdôrazňuje význam vzdialenosti pri komunikácii.
- Pri komunikovaní s blízkymi osobami alebo s osobami, ku ktorým človek prejavuje sympatie, prípadne sa cíti komfortne, dochádza k zmenšovaniu vzdialenosti.
- Naopak, komunikácia s osobami neznámymi, nesympatickými so sebou prináša ochranu osobného priestoru, ustupovanie spojené so zvyšovaním vzdialenosti medzi účastníkmi komunikácie.
- Vzdialenosť pri komunikácii vo formálnych interakciách by mala zostať zachovaná, čo by signalizovalo odosobnenosť komunikujúcich.
- Učiteľ sa v edukačnom procese často ocitá v intímnej sfére žiaka, napr. v situáciách, kedy sa nachádza v tejto sfére so žiakom, napr. keď ho objíme pri gratulácii, keď učí žiaka uchopiť správne ceruzku a pod.
- Vzdialenosť medzi učiteľom a žiakom zaraďujeme do sociálnej sféry

Nekopírovať

GESTIKA

- Gestami chápeme pohyby „sprevádzajúce slovné prejavy alebo ich zastupujú. Ide o pohyby ktorejkoľvek časti tela, hlavne rúk, prikývnutie hlavou, poklonenie sa. Ďalej sem patria pohyby nôh, rúk a prstov.“ (Lachytová, 2011, s. 51) Gestika je realizovaná najčastejšie podvedomým a prevažne zautomatizovaným spôsobom. Čiastočne je súčasťou kineziky skúmajúcej význam pohybov tela.

Nekopírovať

HAPTIKA

- Haptika je disciplína, ktorá sa zaberá skúmaním dotykov, gr. haptein – dotýkať sa, tzv. taktilný kontakt – dotyk.
- neverbálna komunikácia realizovaná dotykmi je veľmi účinná, pretože odovzdáva množstvo informácií a signálov o pocitoch, postojoch, myšlienkach a motiváciách človeka. Vnímať, interpretovať a správne pochopiť signály haptiky je zložitejšie ako pri verbálnom prejave
- Dotyky uskutočňované počas interakcie s druhými jedincami charakterizujeme ako nezanedbateľný indikátor rôznych pocitov rovnako komunikátora, ako aj u komunikanta.
- Podrobnejšiu analýzu smerovania dotykov v komunikačnom procese však považujeme za zložitý proces smerujúci ku skúmaniu, a k následnému identifikovaniu subjektívneho vnímania konkrétnej komunikačnej situácie u jedinca.

Nekopírovať

Významy dotýkania sa častí tela, ktoré by si mal všímať učiteľ

Nekopírovať

- dotyky tváre: nervozita, stres, smútok (utieranie sĺz);
- šúchanie nosa: klamstvo, podvod, konflikt;
- dotyky čela: premýšľanie, dumanie
- dotyky očí, šúchanie očí: únava, preťaženie, prebudenie
- dotyky uší: intenzívny stres;
- brada v dlaniach: hlboké zamyslenie, starosti, smútok;
- dotyky vlasov: nervozita, ale aj zvádzanie či zlozvyk;
- ťahanie vlasov, šklbanie vlasov: zúfalstvo, hnev, zlosť, intenzívny stres;
- hladkanie vlasov: láskanie, obdiv, upokojenie

POSTURIKA

- Posturika identifikuje v procese komunikácie držanie tela a zahŕňa držanie tela a všetkých končatín, naklonenie sa k niekomu, obrátenie sa, odvrátenie tváre, priveľké uvoľnenie a neprirodzené správanie.
- K posturike by sme zaradili predovšetkým aktuálny statický postoj tela v komunikačnej situácii a prípadné pohyby, ktoré jedinec pri komunikácii realizuje, zaraďujeme ku kinezike.

Nekopírovať

KINEZIKA

- Kinezika skúma „reč tela“. Všeobecne kinezika skúma pohyby celého tela tvoriace 65% sprostredkovania informácií.
- Pozornosť venujeme najmä zrýchleným nepravidelným pohybom signalizujúcim negatívne pocity - napr. hnev, strach, nervozitu

Nekopírovať

POSTURIKA A KINEZIKA V EDUKAČNOM PROCESE

- V edukačnom procese je indikátorom záujmu žiaka o komunikáciu s učiteľom zaujatie polohy stabilného tela, ktoré signalizuje aktívne počúvanie a zaujatie o komunikovaný obsah

Nekopírovat

ÚPRAVA ZOVŇAJŠKU

- Na interakciách človeka s človekom prostredníctvom komunikovania sa podieľa aj upravený vzhľad zahŕňajúci celkovú úpravu tela, vlasov.
- Starostlivosť človeka o svoj vzhľad odzrkadľuje subjektívne poňatie človeka v konkrétnej komunikačnej situácii.
- Prílišné „ozdoby“ u žiaka môžu vyvolať negatívnu reakciu zo strany učiteľa
- Zovňajšok učiteľa by mal taktiež vyvolávať priaznivý estetický dojem, nemal by však príliš pútať pozornosť žiakov

Nekopírovať

Verbálna vs neverbálna komunikácia

Nekopírovať

- Verbálna komunikácia tvorí 13-15% celkovej vyjadrovanej komunikácie.
- neverbálna komunikácia je realizovaná mimojazykovými prostriedkami. Spravidla je nevedomá, a z tohto dôvodu je prirodzenejšia a pravdivejšia. Neverbálna komunikácia vytvára 85-87% celkovej vyjadrovanej komunikácie.
- Niektorí autori uvádzajú, že podiel verbálnej komunikácie v celkom komunikovaní je 7% a neverbálna komunikácia vytvára 93% komunikovania (Burgoon-Guerrero-Floyd, 2016, s. 2).

KOMUNIKÁCIA V ONLINE PRIESTORE

Nekopírovať

- Rozvoj digitálnych technológií
- „net generation“, „homo interneticus“
- Prienik do edukačného procesu
- Virtuálna realita

Nekopírovať

Pozitíva pedagogickej komunikácie v online priestore

Nekopírovať

- zachovanie priebehu edukačného procesu v špecifických situáciách (napr. pandémia COVID-19...),
- rýchly prenos informácií (napr. odoslanie emailu, rozposlanie učebných materiálov,...),
- relatívna (domnelá) anonymita žiaka/študenta pri vypnutej webkamere (nepoužívanie webkamier síce z pohľadu pedagógov nemá priaznivý dopad na priebeh výchovno-vzdelávacieho procesu, no žiak alebo študent nadobúda pri vypnutej webkamere väčší subjektívny pocit istoty a využíva tak konformitu prostredia, v ktorom sa nachádza),
- rozvoj digitálnych zručností,
- využívanie inovatívnych prvkov v edukačnom procese

Negatíva pedagogickej komunikácie v online priestore

- absencia neverbálnej komunikácie
- negatívny dopad na požadované spôsoby správania sa počas procesu komunikovania
- vznikajúce problémy spojené s podvádzaním a plagiátorstvom
- neustále sa zvyšujúce nároky na organizáciu práce učiteľa
- technické vybavenie

Nekopírovať

Navrhované odporúčania pre eliminovanie negatív realizovania pedagogickej komunikácie v online priestore

Nekomprovat.

- dôsledné využívanie webkamier
- spolupráca s rodičmi pri kontrolovaní prehliadaného obsahu na internete
- učiteľ má právo na svoje súkromie aj v rámci virtuálnej reality a kontaktovanie učiteľa žiakmi prostredníctvom najmä sociálnych sietí je považované za nežiadúce.